

L'excavació d'urgència de l'assentament de la Vital va deparar, entre altres aspectes interessants, la documentació de tres fosses d'inhumació individual atribuïdes a l'Horitzó Campaniforme¹. La singularitat venia donada per l'escassetat de dades conegudes sobre aquest tipus d'habitacles funeraris localitzats als voltants de l'espai habitat. Les troballes de Villa Filomena (Vila-real, Castelló) constitueixen un dels primers exemples publicats en l'àmbit valencià, si bé en els últims

LA VITAL

(GANDIA, LA SAFOR, VALÈNCIA)

JOAN BERNABEU

YOLANDA CARRIÓN

ORETO GARCÍA

OLGA GÓMEZ

LLUÍS MOLINA

GUILLEM PÉREZ

Universitat de València

anys han sigut reconeguts en contextos del neolític final (jaciment de Beniteixir, pròxim a la Vital) i fins i tot anteriors –veieu en aquest mateix volum–.

El jaciment està ubicat sobre una terrassa plistoce-
na a la dreta del riu Serpis i s'hi han detectat diferents ocupacions entre el neolític antic i l'època contemporània. Es troba a poc més de 2 km de la línia de costa, encara que l'estudi geomorfològic indica que, almenys durant l'ocupació neolítica estaria més prop, al voltant d'1 km.

En l'ocupació prehistòrica es diferencien dues fases. Una més antiga, que correspon a l'epicardial, de la qual només hem recuperat tres fosses i l'altra, millor documentada, que s'atribueix al calcolític.

1.- La intervenció d'urgència en un solar confrontant propicià la documentació parcial d'una fossa amb evidències funeràries similars (Pascual Beneyto et al., 2008).

La gran majoria de les estructures documentades són excavades, bàsicament fosses i sitges, a més de quatre possibles àrees d'habitació. Aquestes últimes són unes grans fosses que tenen entre 6 i 7 m d'amplària, una longitud indeterminada i una profunditat d'uns 50 cm. En el seu interior no hi ha restes de llars o de forats de pal, només algunes concentracions de pedres que podríem interpretar com a suports. Després de diverses fases d'ús es reomplin, moment en què al seu voltant pareixen definir-se agrupacions de sitges i de fosses. Les úniques llars documentades estan construïdes en el moment en què aquestes àrees d'habitació ja estan anul·lades.

Cap al sud de l'assentament s'ha localitzat un fossat que hem pogut excavar en dos trams sense poder connectar-los. En un dels trams té una secció en U i unes dimensions que no superen 1 m de profunditat i 1,5 m d'amplària i, per contra, en l'altre tram arriba quasi als set metres.

Centrarem la nostra atenció en les inhumacions detectades, les característiques de les quals donen compte d'un transons ritual singular. Es tracta de tres inhumacions individuals en l'interior de sitges. No tenim cap dada sobre l'existència de marcadors aeris, atès que el grau d'arrasament dels nivells arqueològics els hauria afectat directament. Cada una observa unes pautes particulars tant pel que fa a la morfologia de les estructures, com a la forma de deposició de l'individu, o fins i tot en la composició dels aixovars del mode que descrivim a continuació:

Conjunt 3

Aquest conjunt funerari s'organitza en l'interior d'una sitja (95) de grandària mitjana. Podem suposar que, en deixar de funcionar com a contenidor, en un dels laterals –nord–, i des de la base, es va excavar una cambra lateral (143) on va tindre lloc la deposició d'un enterrament secundari. L'estudi antropològic identifica les restes d'un individu masculí d'edat compresa entre els 20 i els 40 anys. Els escassos ossos instal·lats apareixen de forma dispersa, recolzats directament sobre la base de l'estructura. En una localització més o menys central se situa el crani, jalonat a la seua esquerra per les restes mandibulars i un punxó biapuntat, i a la seua dreta per una destrat plana i una agulla de coure. En l'extrem oest d'aquesta cambra van ser col·locats els fragments de la tibia i del peroné. Reforçant la teatralitat de l'escena, el crani apareix recolzat directament sobre la base de l'estructura i disposat frontalment segons l'eix transversal de la cambra.

Després de la deposició, la cambra pareix segellar-se mitjançant un muret de pedra seca i la sitja reblida amb terra i pedra. Una datació efectuada sobre el material ossi de l'individu inhumat situa la seua utilització cap a mitjan del III mil·lenni cal BC (*Beta-222444: 2620-2430*).

Conjunt 10

L'enterrament està col·locat en l'interior d'una gran sitja, en el rebliment de la qual es contempen diversos episodis. El primer d'aquests obeeiria a la col·locació sobre la pròpia base horitzontal i en un dels laterals (nord-oest), de dos vasos xicotets disposats del revés i

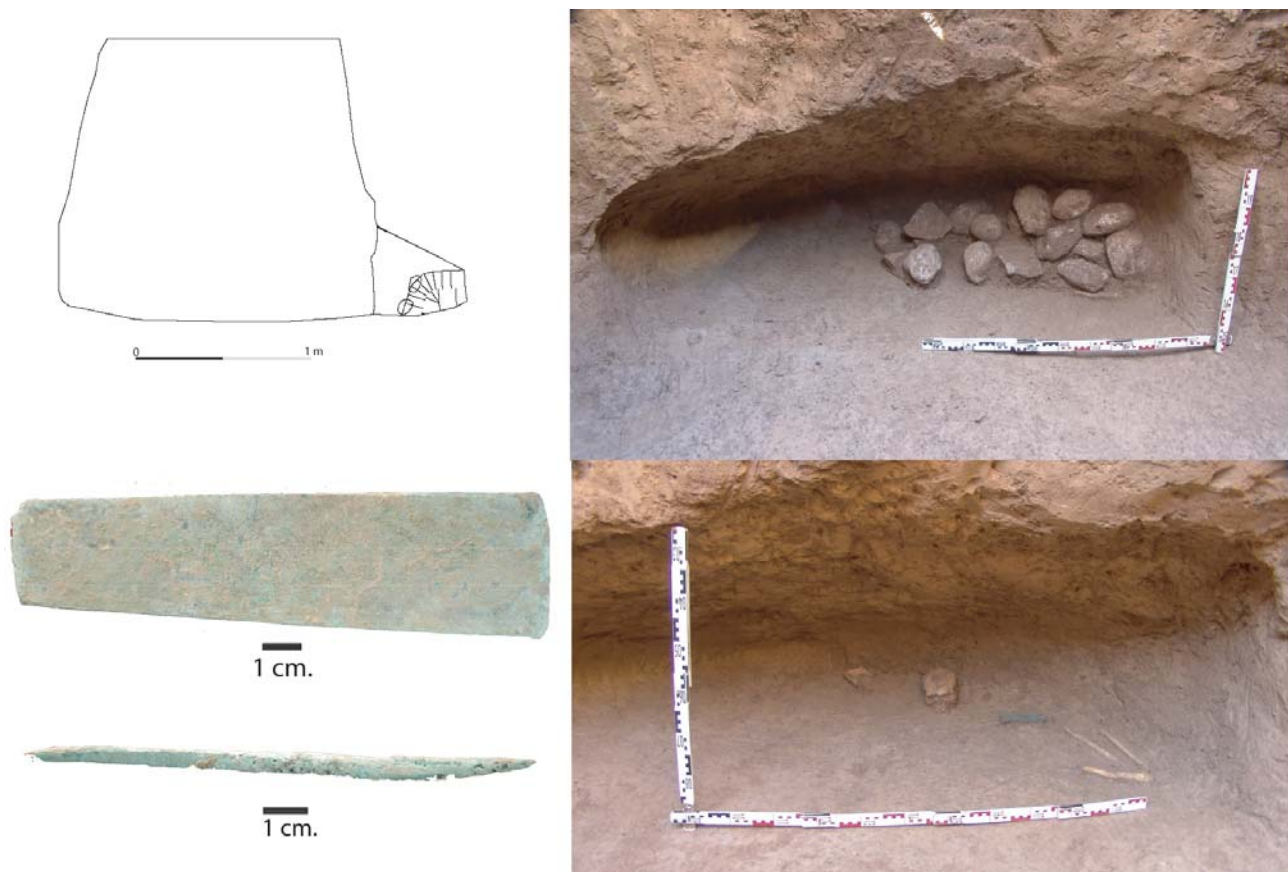

Figura 1. Conjunt 3.

rodejats d'un muret de pedres que dibuixa un receptacle menut entre ell mateix i la paret. De l'interior d'aquest espai procedeix un conjunt faunístic format per restes de conill. El següent episodi detectat respon a un amuntament de pedres i terra, sobre el qual apareix un paquet d'arena i sobre ella, en el lateral oest, es du a terme la deposició del cadàver d'una dona jove (20-25 anys), que es troba flexionat i disposat en decúbit lateral dret.

A un costat del cap, i entre dues pedres clavades de grandària mitjana, va ser depositada una olla. Just en el costat oposat de l'estructura, i a una cota semblant, es va procedir a la col·locació d'un vas campaniforme d'estil marítim internacional (MHV: Maritime Herringbone Variety), pràcticament sencer. Tant el

cadàver i el vas immediat, com el vas campaniforme, van quedar recoberts per una espècie de banquetes de sediment arenós. El farciment superior difereix notablement d'allò que s'ha descrit, ja que correspon a un sediment argilós de coloració marró fosc amb presència d'alguna pedra i, que si es jutja pels escassos materials recuperats, va resultar pràcticament immediat a la deposició. Aquest fet queda corroborat per la documentació de fragments de ceràmica pertanyents a tres vasos dispersos entre els farciments inferiors i els superiors. S'adverteix d'aquesta manera la intencionalitat immediata de cobrir l'enterrament una vegada finalitzat l'episodi cerimonial, del qual són testimoni la lectura contextual de les característiques de la deposició i les evidències materials. La datació cal BC obtinguda

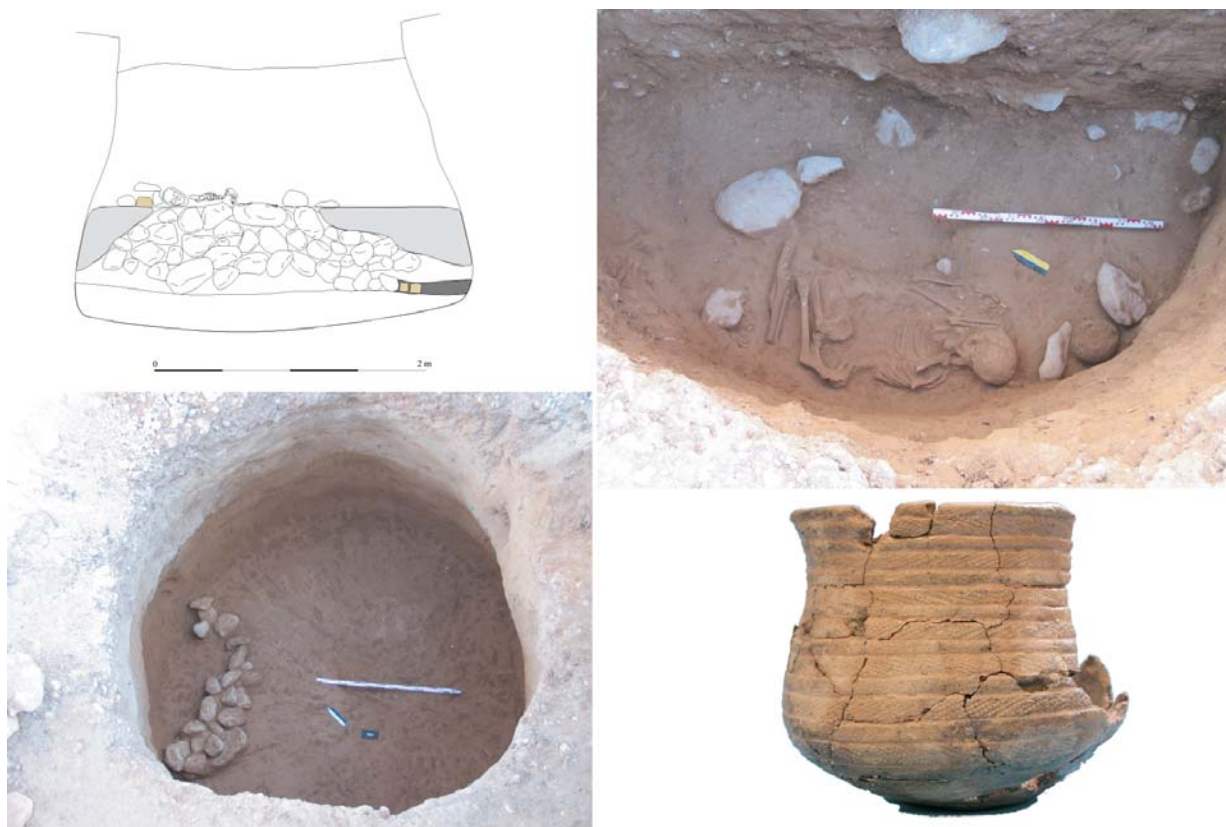

Figura 2. Conjunt 10.

sobre una mostra òssia de la dona inhumada és la següent (Beta-229791: 2560-2520; 2500-2280; 2240).

Conjunt 11

Aquest enterrament es troba en l'interior d'una sitja mitjana en la base de la qual va ser col·locat un individu masculí d'edat compresa entre 20 i 40 anys. Flexionat i disposat en posició decúbit lateral dret, el cadàver va aparèixer pràcticament complet, amb l'excepció de part de l'esquelet cranial.

A la seua dreta, i immediat a la paret de l'estructura, va ser depositat un vas campaniforme d'estil marítim mixt (CZM: Corded Zoned Maritime). Al seu torn es va trobar un fragment de punyal de coure classificat com de llengüeta i un fragment de penjoll sobre petxi-

na (*Semicassis undulata*). Els objectes lítics tallats es reparteixen entre diverses restes de talla a més d'una punta de fletxa de peduncle i aletes. El conjunt mortuori va ser recobert amb un farciment de terra argilosa i grans pedres de base a sostre. Comptem amb una datació radiocarbònica AMS realitzada sobre una de les restes òssies de l'individu que ha proporcionat una data de la segona meitat del III mil·lenni cal BC (Beta-222443: 2450-2140).

D'un altre costat, van ser documentats diversos fragments ossis humans desproveïts d'un context funerari. En un cas es tracta d'una resta de fèmur pertanyent a un individu masculí (entre 20-40 anys), trobat en la base de la fossa 115. El segon exemple correspon a un fragment mandibular trobat en el farciment de l'es-

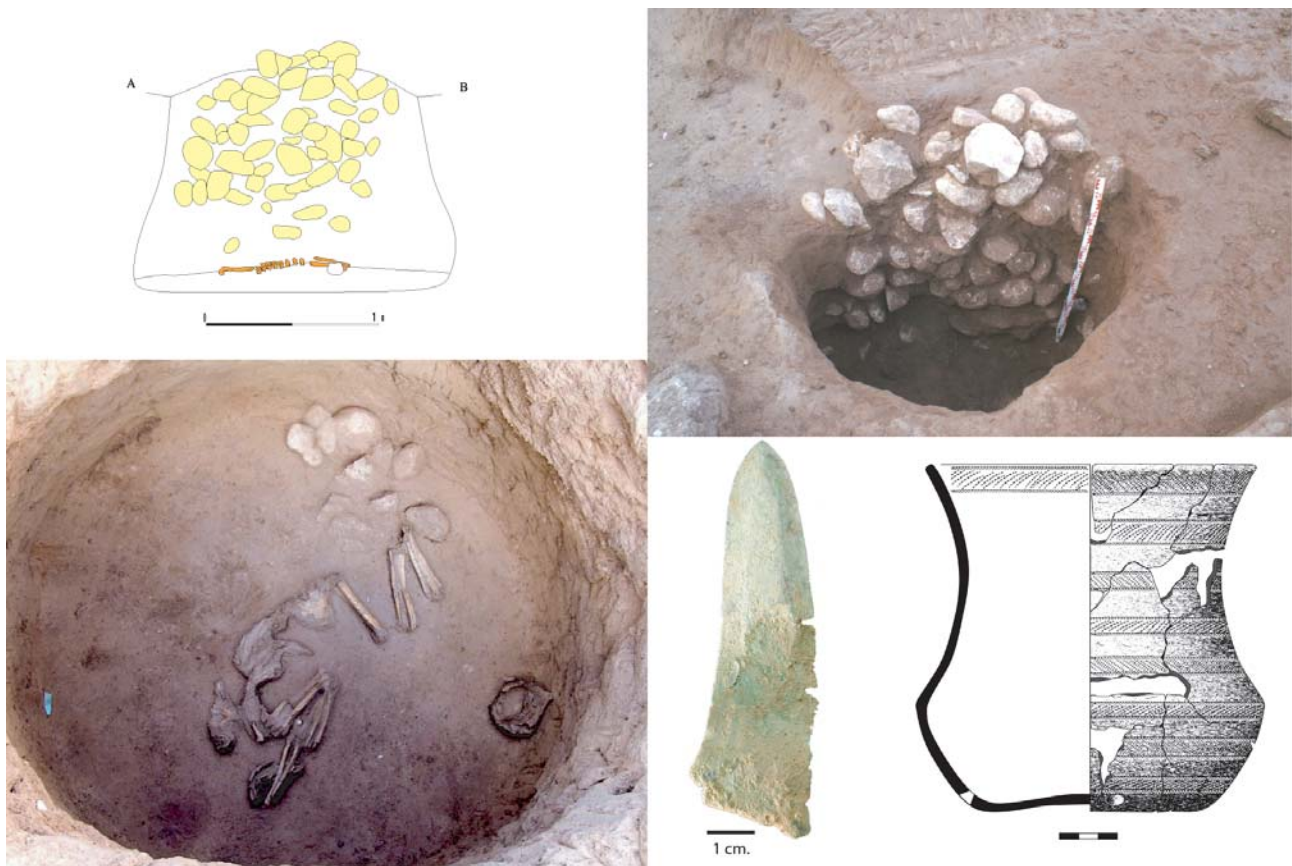

Figura 3. Conjunto 11.

estructura d'habitació 141. Amb un marcat deteriorament, la resta òssia va aparéixer dispersa entre el sediment del farcit inferior d'aquesta gran estructura domèstica.

Totes les tombes de la Vital tenen aixovars. En la seua composició, l'únic element que permet establir una diferenciació de gènere són els elements metàl·lics, presents només en els enterraments masculins. La presència notòria d'elements metàl·lics cal relacionar-la possiblement amb la constatació d'una metal·lúrgia local. Armament, objectes de caràcter utilitari divers, són alçats a la categoria de peces valorades pel seu valor econòmic intrínsec, però segurament proveïts d'un altre tipus de significat social. La transmissió de la idea del masculí, a la qual s'adhereixen

normalment les pràctiques relacionades amb la caça, i també amb la guerra, són algunes de les hipòtesis desenvolupades en la bibliografia a l'ús.

Com hem pogut comprovar en aquest breu text, els depòsits funeraris de la Vital aporten tota una sèrie de dades rellevants a propòsit del ritualisme d'aquestes societats prehistòriques del III mil·lenni cal aC en l'àmbit valencià. El diferent tractament donat als individus, els aixovars diferenciats, i fins i tot la inversió de treball en cada una de les tombes, pareixen corroborar el caràcter no generalitzat d'aquestes pràctiques i per tant la seua vinculació a determinats individus que tenen un estatus particular en el si del grup.

No obstant això, persisteix al mateix temps l'ús de cavitats com a contenidors funeraris, utilitzades de

forma estesa per les societats del neolític final al llarg del IV i inicis del III mil·lenni cal AC (Bernabeu, 1984; Bernabeu et al., 2001; Soler, 2002). Una explicació directa podria estar relacionada amb la distància d'aquests habitacles naturals als llocs d'hàbitat, encara que no pareix l'únic argument plausible. Esperem que la creixent ampliació en la naturalesa i el nombre de contextos funeraris prehistòrics estudiats, a l'emparedat de les urgències arqueològiques i de projectes d'investigació multidisciplinària, es convertisca en una de les claus per a la seua interpretació en termes diacrònics i també particulars.

Bibliografia

- BERNABEU, J. (1984): *El vaso campaniforme en el País Valenciano*. Servei d'Investigació Prehistòrica, Diputació de València (Treballs Diversos, 80), València.
- BERNABEU, J.; MOLINA, L. I GARCÍA, O. (2001): «El mundo funerario en el Horizonte cardial: un registro oculto». *Saguntum* (PLAV), 33, p. 27-36.
- PASCUAL BENEYTO, J. P.; BARBERÀ MICÓ, M; LÓPEZ, L.; CARDONA, J.; ROVIRA, J.L. I PASCUAL BENITO, J.L. (2008): «L'Alqueria de Sant Andreu. Avanç sobre un assentament costaner de finals del Neolític». En *IV Congreso del Neolítico Peninsular* (Alicante del 27 al 30 de novembre de 2006). MARQ Museu Arqueològic d'Alacant, Diputació d'Alacant, p. 58-69.
- SOLER, J. (2002): *Cuevas de inhumación múltiple en la Comunidad Valenciana*. Real Academia de la Historia i Museo Arqueológico Provincial de Alicante, 2 vol., Madrid/Alacant.